

‘KLAS, WE GAAN EEN VERHAAL MAKEN. HET VERHAAL GAAT OVER EEN...?’

Werken met 'learner generated stories' in de alfaklas

Onlangs verscheen in Nederland de ‘Leerlijn Alfabetisering ISK’ (ISK is de Nederlandse tegenhanger van OKAN in Vlaanderen). Over de onderdelen van de leerlijn, de streefdoelen en de woordenlijst van 600 woorden voor in de ISK-alfaklas, dachten experts mee. De experts kregen ook de vraag hun lesideeën te delen. Dat leverde mooie lesvoorbeelden op, zoals de TPRS-les ‘Naar de supermarkt’, van expert en alfadocente Heleen Yalaju.

Petra Popma

Over de auteur

PETRA POPMA

is senior adviseur en trainer bij het ITTA, Kennisinstituut voor Taalontwikkeling van de Universiteit van Amsterdam.

‘Klas, we gaan een verhaal maken. Het verhaal gaat over een ...?’ Zo begint Heleen Yalaju haar les aan haar alfaklas (ISK Walcheren). De klas gaat wat rechterop zitten, deze werkvorm kennen ze. Naarmate de les vordert, gaan de leerlingen steeds meer op het puntje van hun stoel zitten en doet iedereen actief mee. Ze schrijven met elkaar een verhaal dat ze zelf bedenken – met steun van de docent – en spelen het na. Ze leren woorden, ze schrijven, en ze lachen.

EEN VERHAAL MAKEN MET DE KLAS

Bij deze aanpak zorgt de docent voor betekenisvolle, expliciete en systematische instructie. Het verhaal dat met elkaar wordt bedacht, wordt ook een *learner generated story* genoemd. Een

deel van de input komt van de docent, de rest wordt ingebracht door de klas. De woorden die Heleen voor deze les tot doelwoorden heeft gekozen, komen uit de *Basiswoordenlijst Alfabetisering ISK*. Het is een combinatie van plaatsen (de klas, de supermarkt, de wc), dingen (de appel, de sinaasappel), een paar werkwoorden (lopen, fietsen) en een paar andere woorden (ver, snel). De docent biedt de betekenis, de uitspraak en de schriftelijke vorm aan door gebruik te maken van een afbeelding met het woord eronder, door voorwerpen te laten zien (sinaasappel, appel) en door uit te beelden (fietsen, snel). De leerlingen hoeven eerst nog niets te doen, alleen de input te absorberen door te luisteren en te kijken.

Dan gaat het maken van het verhaal beginnen: Klas, we gaan een verhaal maken. Het verhaal gaat over een ...? Als de klas niet meteen reageert, stelt de docent een vraag: Gaat het over

een meisje of een jongen? Een meisje, roept een leerling. Ah!, zegt de docent, het verhaal gaat over een meisje! Gaat het meisje naar de wc? Of gaat het meisje naar de supermarkt? Een leerling: Naar de supermarkt! Docent: Het meisje gaat naar de supermarkt. Hoe gaat het meisje naar de supermarkt? Gaat ze lopen? Of gaat ze fietsen? En zo gaat het verhaal verder. De docent typt de zinnen en maakt ze zichtbaar op het bord. Incorrecte zinnen worden tot goede, korte zinnen gevormd, zo veel mogelijk in contact met de klas. Meer gevorderde leerlingen worden uitgedaagd zelf een bijdrage te leveren aan het verhaal en ook voor hen interessante en relevante woorden en zinnen toe te voegen: Wat kopen zij nog meer in de supermarkt, hoe gaan zij naar de winkel? Leerlingen die al kunnen lezen, lezen het verhaal mee op het bord, leerlingen die nog bezig zijn te ontdekken wat ‘schrift’ en ‘lezen’ is, kijken naar de docent: die

typt, wijst naar het bord, herhaalt de zinnen nog eens. Ze leren dat je wat je zegt ook met tekens kunt weergeven en dat je het dan weer kunt lezen: de start van het proces van leren lezen. De leerlingen die een reactie geven op de vragen van de docent oefenen hun spreekvaardigheid.

De docent biedt de doelwoorden steeds opnieuw aan, door de zinnen voor te lezen, door de afbeeldingen en de voorwerpen er nog eens bij te pakken ter ondersteuning en door voor te doen. Zo wordt de betekenis van de woorden ingeslepen. Dat gebeurt nog eens extra als een paar leerlingen naar voren mogen komen om het verhaal uit te beelden. Ze doen alsof ze naar de supermarkt fietsen (dat wil zeggen naar de afbeelding van de supermarkt die nu in de hoek van het lokaal hangt) en dat ze daar hun boodschappen doen, en hebben lol om de leerling die eerst nog even naar de wc moet, zoals ze bedacht hebben.

VAN MONDELING NAAR SCHRIFTELIJK

Het verhaal wordt vervolgens gebruikt voor oefening van technisch lezen en

schrijven, waarbij er op verschillende niveaus wordt gewerkt: leerlingen op Alfa A-niveau gaan de nieuwe woorden uit het verhaal van het bord overschrijven, leerlingen op Alfa B-niveau gaan het hele verhaal overschrijven en leerlingen op Alfa C-niveau vertellen het verhaal eerst nog een keer aan elkaar waar ze mogen spieken op het bord, en schrijven het verhaal dan zo veel mogelijk uit het hoofd op. De meeste leerlingen gaan dus zelfstandig, al dan niet in duo's, aan de slag met hun eigen lees-, spreek- en schrijftaak.

De docent geeft ondertussen verlengde instructie aan de minst gevorderde leerlingen in de klas, en spreekt het verhaal nog eens met hen door. Deze leerlingen worden uitgedaagd de zinnen van de docent te herhalen met veel aandacht voor goede uitspraak. In een volgende les kan het verhaal opnieuw gebruikt worden als les- en leesmateriaal. Een goede manier om ervoor te zorgen dat de nieuwe woorden voldoende herhaald worden. Omdat de docent bewust woorden en 'handige zinnen' opneemt die betrekking hebben op het leven op school en het dagelijks leven van leerlingen, kan de leerling al snel komen tot functionele schrijftaken als een boodschappenlijstje maken en een routebeschrijving geven.

WOORDEN LEREN ÉN ONTHOUDEN

Met de TPRS-techniek van het 'cirkelen', waarbij TPRS staat voor *Teaching Proficiency Through Reading en Storytelling*, kan je met je leerlingen een snelle start maken in de alfaklas. De manier waarop docent Heleen hier met TPRS werkt, is een mooie manier om deze techniek nog sterker neer te zetten. De aanpak biedt gecontextualiseerde, betekenisvolle instructie die op de leeftijd en het niveau van de leerling is afgestemd, met expliciete en systematische instructie, die gefocust is op fonemisch bewustzijn, klank-tekens koppeling en woordherkenning. Deze 'geheel-deel-geheel-instructie' is een uitgebalanceerde benadering van alfabetisering. In de praktijk ziet het er dus zo uit: de docent start met betekenisvolle gehelen (woorden, zinnen), met duidelijke taaldoelen voor ogen: een overzichtelijk aantal hoogfrequente en voor de leerling relevante woorden, aandacht voor verstavaardigheid en uitspraak en aandacht voor hoe je de woorden en zinnen schrijft en leest. Het resultaat is een afgerond verhaal, dat weer dient als basis voor volgende lesinhouden,

en dat de leerlingen gemakkelijker kunnen onthouden dan wanneer de woorden los zouden worden aangeboden. Met de gedifferentieerde, doelgerichte aanpak voor oefening van de inhoud en vorm van het verhaal kan iedere leerling leren aan de streefdoelen die voor hem of haar op dit moment belangrijk zijn. De een schrijft het verhaal uit zijn hoofd op, een goede oefening voor memoriseren, zinnen maken, spelling, een tekst opbouwen, enzovoort. De ander praat met de docent het verhaal nog eens door en oefent met de uitspraak van de woorden.

Er wordt bewust gekozen voor een mix van soorten woorden, en dus niet alleen fruit bijvoorbeeld of woorden rond 'het huis', waarbij alle kamers en meubels worden geleerd. Fruit en huis zijn weliswaar herkenbare zaken die zich in de directe omgeving van leerlingen bevinden, maar zijn lastiger te onthouden omdat woorden allemaal in hetzelfde 'vakje' in het mentale lexicon zitten. Woorden aanbieden in de vorm van een betekenisvol verhaal vergemakkelijkt het onthouden aanzienlijk. Dat laten de leerlingen van Heleen zien als ze het verhaal de volgende les weer oppakt: ze zien het verhaal weer voor zich en herinneren zich de woorden en de zinnen, en de grappige situaties die het uitspelen opleverde.

Wat ook mooi is, is dat leerlingen uitgedaagd worden zelf iets in te brengen gedurende de les, iets van hun eigen kennis, fantasie of durf te laten zien, wat ze helpt hun zelfkennis en zelfvertrouwen te ontwikkelen. Ook zorgt het samen denken, werken, spelen en in beweging zijn voor een gevoel van gemeenschappelijkheid, belangrijk voor het gevoel van veiligheid en ontwikkeling van (spreek)durf.

ZELF VERHALEN MAKEN IN DE ALFAKLAS?

Met een aantal ingrediënten kun je zelf aan de slag:

- Selecteer een aantal doelwoorden (maximaal tien). De *Basiswoordenlijst Alfabetisering ISK* biedt een selectie van hoogfrequente woorden, op voor leerlingen in de ISK relevante thema's. A4'tjes met een afbeelding van het woord en met het woord eronder of op de achterkant zijn handig.
- Kijk naar het niveau van de leerlingen: wie zit op welke niveau? Bepaal op basis daarvan van welke leerlingen je meer actieve inbreng en productievere taken vraagt (woorden inbrengen, zinnen maken, het verhaal navertellen, het verhaal uit het hoofd opschrijven) en voor wie ontwikkeling van receptieve vaardigheden (luisteren, overschrijven) voor nu voldoende is.
- Bepaal voor jezelf hoe lang het verhaal maximaal gaat worden en het maximum aantal woorden dat leerlingen in kunnen brengen.
- Houd de streefdoelen van de *Leerlijn Alfabetisering ISK* in gedachten bij het uitwerken van het verhaal met de klas.

Een artikel uit Les

Dit artikel verscheen eerst in het tijdschrift *Les*, en we nemen het nu over in deze editie van *Fons* – omdat we ervan overtuigd zijn dat het voor de lezers van de twee tijdschriften nuttig kan zijn om ook het andere tijdschrift te leren kennen. In het recentste nummer van *Les* verscheen ook een artikel dat eerder in *Fons* 8 verscheen. *Les* is al decennialang hét vaktijdschrift voor wie betrokken is bij het onderwijs aan anderstaligen in Nederland en Vlaanderen. De artikelen houden je op de hoogte van actuele ontwikkelingen in het NT2-onderwijs, en informeren je over relevante nieuwe publicaties, experimenten en evenementen. Daarnaast vind je in *Les* interessante didactische en theoretische achtergronden, en is er ook aandacht voor veelvoorkomende problemen en handige lesideeën binnen de onderwijspraktijk.

Benieuwd naar de Leerlijn?

De *Leerlijn Alfabetisering ISK* bevat naast een beschrijving van startdoelen ook een basiswoordenlijst, streefdoelen voor alle taalvaardigheden en tips voor lesmaterialen. De leerlijnen zijn ontwikkeld door ITTA, samen met Schoolinfo en een expertgroep van docenten uit de ISK. De Leerlijn is te vinden op Wikiwijs: <http://www.wikiwijs.nl/startpagina/vo-isk/>. De lijst *Basiswoordenschat Alfabetisering ISK* vind je op http://www.wikiwijs.nl/app/uploads/ISK_startwoordenschat-600-woorden.pdf.